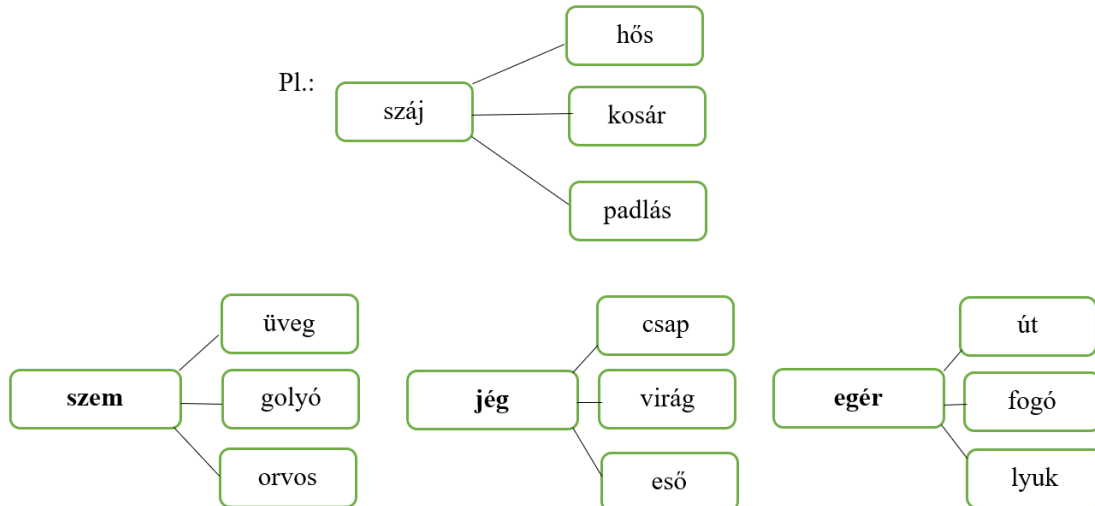
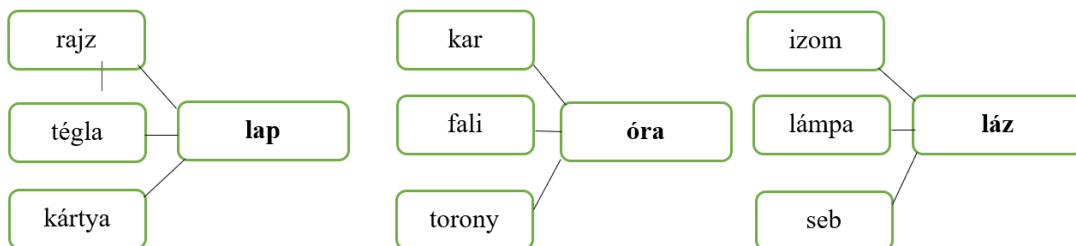

1. a. Alkoss szóösszetételeket! Egészítsd ki a három utótagot ugyanazzal az előtaggal!

b. Most az azonos utótagot írd be!

2. A felsorolt elő – és utótagokból alkoss összetett szavakat! Írd le őket helyesen!

előtagok: ugri, tarka, hébe, irka, fidres, dérel

utótagok: barka, bugri, dúrral, hóba, fodros, firka

ugribugri, tarkabarka, hébe-hóba, irkafirka, fidres-fodros, dérel- dúrral

3. A felsorolt elő- és utótagokból szerkessz a meghatározásoknak megfelelő összetett szavakat! Írd őket a megfelelő helyre a = jel után!

Előtagok: három, nagyra, fúr, izeg, bú, magyar, ma, semmit, ötöl

Utótagok: tanár, hatol, vágó, mozog, holnap, mondó, farag, bánatos, szög

Mértani fogalom = *háromszög*

Sokat akaró = *nagyravágó*

Anyanyelved oktatója = *magyartanár*

Jelentéktelen = *semmitmondó*

Nagyon szomorú = *búbánatos*
Folyton barkácsol = *fúr-farag*
Nyughatatlan = *izeg-mozog*
Bizonytalankodik = *ötöl-hatol*
Nemsokára = *maholnap*

4. Szemléldesd példamondatokkal, milyen jelentésváltozást fejez ki az egybeírás a szóösszetételekben! Foglald mondatba a szavakat!

- a. hat ökör: Hat ökör legelt a mezőn.
hatökör: A buta embert sokszor nevezik hatökörnek.
- b. ezer mester: Ezer mester építette a felhőkarcolót.
ezermester: Az apukám ezermester, mindenhez ért.
- c. egyet ért: Éva egyet értett meg a feladatok közül.
egyetért: Az osztály egyetért a kirándulás helyszínét illetően.
- d. talpra esett: A macska az erkélyről leugrott, és talpra esett.
talpraesett: Éva talpraesett, mindent el tud intézni.
- e. úszó mester: A tanítványok a partról figyelték az úszó mestert.
úszómester: Az úszómester síppal jelzett a medencében játszó gyerekeknek.

5. Fejezd ki egyetlen összetett szóval az alábbi meghatározásokat!

- a. Utca, ahonnan nem lehet semerre tovább menni: zsákutca
- b. Rövid ismertetés a könyv belső borítóján: fülszöveg
- c. A házasságkötés 50. évfordulójának elnevezése: aranylakodalom

6. Kapcsolj minél több képzőt a megadott szavakhoz! Egyszerre több képzővel is elláthatsz egy szót. Minden szóhoz minimum 3 képzett szót írf!

Pl.: finom: finomít, finomítás, finomkodik, finomítandó

- a. béke: békít, békesség, békétlen, stb.
- b. zár: (be) zárat, zárka, záró, záródás, stb.
- c. fehér: fehérit, fehéres, fehérlő, stb.
- d. fűj: fűjás, fűjó, fűjtat, stb.
- e. alak: alakít, alakos, alaktalan, stb.
- f. kert: kertes, kerti, kertel stb.

7. A számok beírásával sorold a táblázat megfelelő részébe a képzett szavakat!

1. adomány, 2. élhet, 3. olvasó, 4. rendez, 5. álldogál, 6. ültet, 7. szóz, 8. kérés,
9. keresgél, 10. halász

Megváltozik a szófaj	Nem változik meg a szófaj
1, 3, 4, 7, 8,	2, 5, 6, 9, 10

8. Keresd meg a szótót és a képzőt / képzőket a következő szavakban, majd tedd a megfelelő dobozba a képzett szavakat a szófajuk szerint!

felhőcske, nevetve, nyitány, pékség, beszélget, szörfözik, kergetőzik, beadandó, jogász, mosakodik, maréknyi, fordulatos, pizzázni

Főnév

felhőcske, nyitány,
pékség, jogász

Melléknév

maréknyi,
fordulatos

Ige

beszélget,
szörfözik,
kergetőzik,
mosakodik

Igenév

nevetve, beadandó,
pizzázni

9. Gyakori képzőnk a -ka, -ke, -cska, -cske kicsinyítő képzőnk. Vannak azonban olyan szavaink is, melyek végén a -ka, -ke, -cska, -cske nem képző. Pl.: macska, lepke. Találd ki a szavakat a meghatározások alapján!

Pl.: kis növéssű vízi növény + ka = rovar: sáska

- retesz + ka = cella: **zárka**
- mulató + ka = vízi jármű: **bárka**
- kopasz + ka = sokszínű: **tarka**
- fonaldarab + ka = halcsont: **szálka**
- egy bizonyos szín + ka = mesealak: **Piroska**
- mohón eszik + ka = állatsapat: **falka**

- g) hallószerv + ke = kis kabin: **fülke**
 h) vés, karcol + ka = ragadozó állat: **róka**
 j) egy íz + ka = konyhanövény: **sóska**
 k) fém + ke = madár: **cinke**

10. Melyik írásmód a helyes! Írd a megfelelő számot a TIPP oszlopba! Több jó megoldás is lehetséges egy - egy sorban.

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	TIPP
<u>Földön futó</u>	Földönfutó	Földön-futó	1 és 2
Só tartó	Sótartó	Só-tartó	2
<u>Sok alkalommal</u>	Sokalkalommal	Sok-alkalommal	1
<u>Disznóbőr cipő</u>	Disznóbőrcipő	Disznó-bőrcipő	1
Gyorskorcsolya verseny	Gyorskorcsolyaverseny	<u>Gyorskorcsolya-verseny</u>	3
<u>Talpra esett</u>	<u>Talpraesett</u>	Talpra-esett	1 és 2
Hó fehér	<u>Hófehér</u>	Hó-fehér	2
<u>Női főszereplő</u>	Nőifőszereplő	Női-főszereplő	1
Méz édes	<u>Mézédes</u>	Méz-édes	2
<u>Büntető törvénykönyv</u>	Büntetőtörvénykönyv	Büntető-törvénykönyv	1
Nyelvvizsga bizottság	Nyelvvizsgabizottság	<u>Nyelvvizsga-bizottság</u>	3
<u>Három felvonásban</u>	Háromfelvonásban	Három-felvonásban	1
Asztal fiók	<u>asztalfiók</u>	Asztal-fiók	2
Könyv kereskedés	<u>Könyvkereskedés</u>	Könyv-kereskedés	2
<u>Orvos vendég</u>	Orvosvendég	Orvos-vendég	1
Fa feldolgozás	<u>Fafeldolgozás</u>	Fa-feldolgozás	1

11. Olvasd fel a szöveget, majd oldd meg a feladatokat!

A fa

A fa elődeink gondolkodásában központi helyet foglal el. Az élet, a tudás, az idő fájának, a mindenség közepén álló, a Napot keleten szülő világfának a képe. A fa az istennek, embernek otthont, rejteket adó, emberi módra viselkedő fa, a szerelem, a származás a bőség jelképe.

Az ember képzeletét a fa minden élőlényénél és élettelen dolognál jobban foglalkoztatta, egykor mindenütt különleges tiszteletben részesült. Vajon mi ennek a csodának az alapja?

A fa táplál és szomjat olt. Nemcsak gyümölcsével vagy a magjaiból sajtolt olajával, hanem a sok trópusi fa odvaival, levélkelyheivel valóságos víztározó. Ad fűszert (babérfa, vanília), gyógyszert, gond – és fáradságűző enyhe mámort (kávécserje, kokacserje), vadászathoz, halászathoz mérget (dél-amerikai szappanfa levele), tartósító-, füstülő- és illatszereket (tömjén, mirha, a szantálfa olaja). Fából nyertek egykor számos nyersanyagot:

festéket, olajat, terpentint, ragasztót. És mindezt a fa önként adta, nem kellett a növényt az embernek elpusztítania. Az élete árán ennél jóval többet adott. Hiszen fából készült, készül megszámlálhatatlan eszköz. Házat építettek belőle, és hajót. Városok épültek cölöpökre (Velence), fa volt az első vasutak anyaga. Főleg fából formálódott a legtöbb hangszer, sok-sok játék, sporteszköz. Az iparművészetnek is fontos anyaga volt: szobrok, faragványok, bútorok készültek belőle.

És még nem esett szó a legfontosabbról, amit a civilizáció útjára lépő ember a fának köszönhetett. Nem más, mint a tűz, amiről sokan azt állítják, hogy használatával lett ősünk igazán emberré.

Ha figyelembe vesszük, hogy a hajtóvadászat egyik ősi módja az volt, hogy a vadakra az ember egyszerűen rágyújtotta a növényzetet, s hasonlóképpen működött a földművelés úgynevezett irtásos formája, akkor beláthatjuk, hogy a Földünkön valaha is nőtt, jobb sorsra érdemes fák legnagyobb részét egyszerűen elégettük. A nagy kultúrák hatósugarba tartozó területeken az embernek köszönhetően már az ókorban kipusztultak az erdők. És a tömeges firtás a mai napig folyik, pedig mi már tudjuk, amit elődeink még nem tudhattak, hogy élő erdők nélkül valóban elpusztul az ember, hiszen a növényzet földanyánk tüdeje: a fákkal lélegzik a Föld.

A fa ősi tisztelete egyfelől, mértéktelen pusztítása másfelől; ebben bizony ellentmondás van. De hát csak mai gondjaink ismeretében és a régi időkről nosztalgikusan ábrándozva hihetjük komolyan, hogy elődeink mai értelemben vett természetvédők lettek volna. A földművelés kezdetéig csak kevés ember élt a földön, s inkább az volt a gondjuk – még sokáig azt követően is-, hogyan szorítsák vissza a legyőzhetetlenül burjánzó természetet.

a. Sorold fel, hogy mit jelképez az ember gondolkodásában a fa!

.....
.....
.....

b. Alkoss két új szóösszetételt a *fa* szóval az első bekezdés szavainak felhasználásával!

.....
.....

c. Húzd alá a szövegben, a harmadik bekezdésben, milyen módon hajt hasznát a fa „önként” az embereknek!

**d. Milyen más módon kapcsolódik a fához az emberi civilizáció megjelenése?
Folytasd tovább a szöveg negyedik bekezdésének gondolatát egy – két mondattal!**

.....
.....
.....
e. Értelmezd a *Napot keleten szülő* kifejezést!

.....
.....
f. Írj két – két rokon értelmű szót a következő szavakhoz!

bőség: .....

csoda: .....

a) A fa az élet, a tudás, az idő, a szerelem, a származás, a bőség jelképe.

b) tudásfa, életfa, családfa

c) Aláhúzendó: táplál, szomjat olt, fűszert, gyógyszert ad, mámort, mérget, tartósító-, füstölő- és illatszereket, festéket, olajat, terpentint, ragasztót ad.

d) Pl.: A villám belecsapott a fába, amely tűzre lobbant. Az őskori ember felismerte, hogy a tűz hasznára van, fénye világít, mellette melegedni lehet, a tűzben átsült hús ízletesebb, ezért megszelídítette a tüzet.

e) A felkelő Nap mindig keleten tűnik fel a horizonton a Föld forgása következtében.

f) bőség: *gazdagság, nagy mennyiség, sokaság, jólét*

csoda: *varázslat, káprázat, tünemény, ördögösség, boszorkányság*

Kiegészítés a feladatlaphoz

- A feladatlap a szóösszetételeket és a szóképzést dolgozza fel.
- Ez már 7.-es tananyag az új Nat szerint, elméletben idáig erre az alkalomra el kell jutniuk a nyelvtan órákon.
- A 2., 3. és 10. feladatban a helyesírást célszerű megbeszélni, a megoldást a táblára felírni.
- A szóképzésnél a képzőt is ismételjük át újra!
- Az összetett szavak fajtái itt még nem jelennek meg, csak a helyesírás átisméltése a fontos.

A szóösszetétel gyakori szóalkotási mód. Ilyenkor két vagy több szó összekapcsolásával hozunk létre egy új kifejezést, amelyet alaki felépítése alapján **összetett szónak hívunk** (pl. *juhász + kutya = juhászkutya*). Az összetett szó jelentése gyakran eltér a két elem jelentésének „összegétől” (pl. *kép + ernyő = képernyő*).

A szóösszetétel alkotóelemeit előtagnak és utótagnak nevezzük. Ha két összetett tagnál több részből áll a szó, akkor többszörösen összetett szónak nevezzük (pl. *osztálynévsor, villamos-végállomás*).

Az összetett szavakat két csoportba sorolhatjuk be. Lehetnek alárendelő és mellérendelő szóösszetételek.

MELLÉRENDELŐ ÖSSZETETT SZAVAK ■

a) Ismétléssel létrejövő összetett szavak

- Ha a két szó egyforma, kötőjelet alkalmazunk: *néha-néha, csupa-csupa, lassan-lassan, ki-ki* stb. Kivételek: *azaz* (kötőszó), *nana, nini, nono, hehe, dádá* (indulatszó).
- Ha a két szó nem teljesen egyforma, de az egyik szó nem létezik önállóan, szintén kötőjellel kapcsoljuk őket egymáshoz: *örökön-örökké, körös-körül, réges-régi*.
- Ha a két szó nem teljesen egyforma, és mindkét szó létezik önállóan, akkor többnyire nem összetett szavakról van szó, hanem szószerkezetekről (idegen eredetű szóval: szintagmákról), ezeket tehát különírjuk: *szemtől szembe, várva várt, napról napra*.

b) Valódi mellérendeléssel létrejövő összetett szavak

- Ha mindkét tag felveszi a toldalékokat, kötőjellel írjuk: *süt-főz → sütnek-főznek; jön-megy → jövés-menés; ide-oda → idebb-odább*.
- Az egyformán toldalékolt szavak kapcsolatát szintén kötőjellel jelöljük: *testilelki, testben-léleekben; orrán-száján, írás-olvasás*. Ezek az összetételek nem toldalékolhatók tovább.
- A csak utótagjukon toldalékolható összetételeket egybeírjuk: *rúgkapál, búbánatos, árvizet*.

ALÁRENDELŐ ÖSSZETETT SZAVAK ■ Az alárendelő összetett szavak lehetnek **jelöletlenek**: alanyos, pl. *napsütötte* (*Ki?/Mi sütötte?*); tárgyias, pl. *favágó* (*Mit vágó?*); minőség- és mennyiségjelzős, pl. *kispárna* (*Milyen párna?*), *sokszög* (*Mennyi szög?*). Ezeket egybeírjuk akkor is, ha jelentésváltozáson mentek át, azaz a szót felépítő tagok együttes jelentése más, mint a tagok jelentésének összege, pl. *kisasszony* ≠ *kicsi asszony*, hanem fiatal lány.

A **jelölt alárendelő szóösszetételeket** csak akkor írjuk egybe, ha a jelentésváltozás megtörtént, pl. *tűzrőlpattant* = fürge, *tökkelütött* = buta.

A képzők segítségével új szót alkotunk. Mindig megváltoztatják a szó jelentését, és gyakran a szófaját is. A képzők a jelek és a rag előtt állnak (pl. *halásznának, sütéskor*). Egy szótóhoz több képző is kapcsolódhat (pl. *gyorsítás*). Képzőt csak néhány esetben előzhet meg jel vagy rag (pl. *nagyobbít, sokszoros*).

Nyelvünkben nagyon sokféle képző van. **Annak alapján, hogy segítségükkel milyen szófajú szót kapunk, megkülönböztetünk igeképzőket, névszóképzőket és igenévképzőket.** Az igeképzőkkel mindig igét alkotunk (pl. *olvasgat, rádiroz, pirosít*). A névszóképzőkkel új főneveket, melléknveket és számneveket alkothatunk (pl. *olvasás, íratlan, ötödik*). Az igenévképzők mindig igei alapszókhoz kapcsolódnak (pl. *írni, hívó, kapott, olvasandó, várva*).